

«Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ
ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω» (Γαλ. 6,17).
Θεολογία καὶ πολιτικὴ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ*

Διαβάζοντας πρὸ ἐτῶν τὸ ἄρθρο τοῦ ἀείμνηστου Καθηγητῆ Βασιλείου Στογιάννου¹ σχετικά μὲ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Παύλου ὅτι βαστάζει τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀποκτήσαμε, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, ἓνα ἐπιπλέον σκόλοπα τῇ σαρκί μου... ἵνα μὲ κολαφίξῃ, ὡς πρὸς τὴ κατανόηση τοῦ χωρίου Γαλ. 6,17, τὸ ὁποῖο παραμένει ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον προβληματικὰ στὴ βιβλικὴ ἔρευνα. Τὸ προαναφερθὲν ἄρθρο διακρίνεται βέβαια γιὰ τὴν πληρότητα παρουσίας τῶν ἀπόψεων ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ, ἀλλὰ τὰ ἀναλυόμενα συμπεράσματα προσέκρουαν ἀρχικὰ στὴ διαίσθηση καὶ κατόπιν στὶς διαπιστώσεις μας. Ἔτσι, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἔρευνά μας, παράλληλα μὲ τὴν ἐκπόνηση τῆς ἡμέτερης διδακτορικῆς διατριβῆς, στράφηκαν καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση κατανόησης τοῦ πολύπαθου αὐτοῦ χωρίου.

Ἡ ἱστορία τῆς ἔρευνας

Στὸ σημεῖο αὐτὸ προβάλλει χρήσιμη ἢ συνοπτικὴ παράθεση τῶν ἀπόψεων ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ, σημειώνοντας ὁμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἐρμηνευτὲς συνδυάζουν τὰ συμπεράσματά τους².

Ἡ πλειονότητα βέβαια ἀποδέχεται ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὰ σημάδια ποὺ φέρει ἐπὶ τοῦ σώματός του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν οὐλές κτυπημάτων ποὺ

* Ὁ Δημήτριος Παναγιωτόπουλος εἶναι Διδάκτωρ Θεολογίας καὶ ὑπηρετεῖ ὡς Καθηγητὴς Θεολόγος στὴ δημόσια Μέση Ἐκπαίδευση.

1. Στογιάννος Β., «Τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ» (Γαλ. 6, 17), *ΔΒΜ* 5 (1977), σσ. 37-69.

2. Π.χ. ὁ SCHWEITZER ἀπλῶς παραθέτει τὸ στίχο χωρὶς νὰ τὸν ἐρμηνεύει (SCHWETZER E., *The Church as the Body of Christ*, London 1965, σ. 33).

υπέστη κατά τη διάρκεια περιοδειῶν του, διωκόμενος ἀπὸ Ἰουδαίους³. Συνδυάζοντας τὴ θέση αὐτὴ μὲ τὴ φράση «τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω» (Γαλ. 6,17) πού προηγεῖται, θεωροῦν πὼς ὁ Παῦλος δηλώνει στοὺς ἄτακτους Γαλάτες ὅτι δὲν πρέπει νὰ τοῦ ἐπιβάλλουν νέους κόπους ἕξαναγκάζοντάς τον νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὶς παρασπονδίες τους, ἐπειδὴ ἔχει ὑποστῆ πολλὰ δεινά, καὶ κουραστεῖ ἀρκετὰ στὴ ζωὴ του, ἔχοντας παράλληλα ὁ ἴδιος καὶ ἄλλες σημαντικότερες ὑποθέσεις. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν πλευρὰ του σημειώνει ὅτι τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ κτυπήματα⁴ τὸν θέτουν σηματοφόρο τοῦ στρατοῦ τοῦ Χριστοῦ, δηλώνοντας ἔτσι τὴ διάθεσή του γιὰ ἀγώνα, τὸν ὁποῖο ὅμως παρακαλοῦν τὰ προβλήματα τῶν Γαλατῶν⁵.

3. STAUFFER E., *New Testament Theology*, [translated from the German *Die Theologie des Neuen Testaments*, by J. Marsh], London 1955, σσ. 148, 185. BULTMANN R., *Theology of the New Testament* (ἀγγλ. μετ.), London 1951, σσ. 193, 303, 350. G. S. DUNCAN, *The Epistle of Paul to the Galatians*, London 1955, σ. 193-194. R. B. COOK, Paul and the Victims of his Persecution: The Opponents in Galatia, *Biblical Theology Bulletin* XXXII (2002), σ. 189. A. T. HANSON, *Cross, The Paradox of the Cross in the Thought of St Paul*, Sheffield 1987, σ. 147. DAVIS, The meaning of Προεργασία in the context of Galatians 3.1, *NTS* 45 (1999), σ. 208. M. GOGUEL, *The Primitive Church*, [Translated from the French *L'Église Primitive*, Paris 1947, by H. C. Snape], London 1964, σ. 431. Πρβλ. E. LOHSE, *Ἐπίτομη Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης* [Μετάφραση Σάββα Ἀγουρίδη ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ *Grundriss der neutestamentlichen Theologie*, Stuttgart 1974], Ἀθήνα 1993, σ. 128. Μάλιστα, ὁ LEIVESTAD σημειώνει ὅτι τὸ νὰ ὑποφέρει κανεὶς εἶναι μία κλήση καὶ ἓνα προνόμιο τοῦ χριστιανοῦ γενικὰ καὶ τῶν Ἀποστόλων εἰδικότερα (LEIVESTAD R., *Christ the Congueror - Ideas of Conflict and Victory in the New Testament*, London 1954, σ. 140), ἐνῶ ὁ ELLIOTT σχολιάζει ὅτι τὰ σημάδια τὰ ὁποῖα ἄντεξε πάνω στὸ σῶμα του ἦταν τὸ μέτρο τῆς ὑποχρεώσεώς του στὸ ὄραμά του (ELLIOTT N., *Liberating Paul - The Justice of God and the Politics of the Apostle*, Sheffield 1995, σσ. 89-90), ὅπως καὶ ὁ ROBEE σχολιάζει ὅτι τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ κτυπήματα προσκομίζονται καὶ ὡς ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι Ἀπόστολος (ROBEE J. S., *Persecution and Martyrdom in the Theology of Paul*, Sheffield 1985, σ. 96).

4. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγοι κατὰ Ἰουδαίων Η'*, PG 48, 843-942. [CPG VII, 4327], 865. *Ὁμιλία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ΝΕ'*, PG 60, 13-384. [CPG VII, 4426], 124. *Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίας ΚΔ'*, PG 62, 7-176. [CPG VII, 4431], 65. *Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίας Γ'*, PG 62, 703-718. [CPG VII, 4439], 703. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους καὶ εἰς τὴν μητέρα αὐτῶν*, PG 50, 617-624. [CPG VII, 4354], 618. *Ὁμιλία ἐγκωμιαστικὴ εἰς τὰς ἁγίας μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην παρθένους, καὶ Δομνίαν τὴν μητέρα αὐτῶν*, PG 50, 629-640. [CPG VII, 4355], 640. *Ἐπίτομη εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίας Α'*, PG 57-58, 13-794. [CPG VII, 4424], 254.

5. «Ὁὐκ εἶπεν, Ἐχω, ἀλλὰ, Βαστάζω, ὥσπερ τις ἐπὶ τροπαίους μέγα φρονῶν, ἢ σημείους βασιλικοῦ· εἰ καὶ τοῦτο ἄλλιν ὄνειδος εἶναι δοκεῖ. Ἀλλ' οὗτος ἐπὶ τοῖς τροπαῖαισιν ἐναβρύνεται· καὶ

Ἄλλοι ἐρευνητές, ἀποδεχόμενοι τὴν ἄποψη ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται σὶς κακουχίες καὶ τοὺς ξυλοδαρμούς πού ἔχει ὑποστῆ, θεωροῦν ὅτι παραλληλίζει τὰ προσωπικά του βιώματα μὲ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ⁶, ἢ δηλώνει ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦν ἕναν τρόπο μετοχῆς στὸ μαρτύριο τοῦ Θεανθρώπου⁷. Ἐπιπλέον, ὑπάρχει καὶ ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὴν πρακτικὴ σφραγίσματος τῶν δούλων, ὅπως καὶ τῶν ζώων, ὥστε νὰ εἶναι εὐδιάκριτο σὲ ποιὸν ἀνήκουν, τακτικὴ τὴν ὁποία ἀκολουθοῦσαν καὶ πολλοὶ στρατιῶτες, οἱ ὁποῖοι ζωγράφιζαν μὲ δερματοσιξία, δηλαδή ἀνεξίτηλο «τατουάζ», τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ ἢ τῆς λεγεώνας τους⁸. Ἐχοντας τὸ συγκεκριμένο στοιχεῖο ὑπ' ὄψιν τους, ἀρκετοὶ ἐρμηνευτὲς ἀναγνωρίζουν ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὰ σημάδια τῶν διώξεων πού ἔχει ὑποστῆ προκειμένου νὰ διατρανώσει πὼς ἀνήκει ὀλοκληρωτικὰ στὸν Χριστό, ὄντας ὄχι μόνον δούλος⁹ ἀλλὰ καὶ στρατιώτης Του¹⁰. Μάλιστα, δὲν

καθάπερ οἱ σημαιοφόροι τῶν στρατιωτῶν, οὕτω καὶ οὗτος ἀγαλιάζεται τραύματα περιφέρων»·
 ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ἑπίγραμμα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν εἰς κεφ. στ', PG 61, 611-682. [CPG VII, 4430], 680.

6. DUNN J. D. G., *The Epistle to the Galatians*, London 1993, σ. 347.

7. Ὁ STRECKER σημειώνει ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται σὶς κακουχίες καὶ ξυλοδαρμούς πού ἔχει ὑποστῆ, ὅταν νὰ συμμετέχει στὸ μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ φέρει τὰ στίγματα του (STAUFFER G., *Theology of the New Testament*, [translated by M. Eugene Boring from the German *Theologie des Neues Testaments*, Berlin 1996,], New York 2000, σ. 560). Ὁ BECKER θεωρεῖ ὅτι οἱ διώξεις πού ἔχει ὑποστῆ εἶναι ἰσοδύναμες μὲ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, στοιχεῖο πού τὸν θέτει ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ (BECKER J., *Paul, Apostle to the Gentiles*, [translated by O. C. Dean from the German *Paulus: Der Apostel der Völker*, Tübingen 1989], Kentucky 1993, σσ. 35, 78), ἐνῶ ὁ LYONS ἀναγνωρίζει τὰ σημάδια ἀπὸ τὶς προσωπικὲς κακουχίες· καὶ καθὼς ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ μόνη βάση ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀνάσταση μπορεῖ νὰ γίνῃ ὀρθῶς κατανοητή, τὰ ὅσα ὑποφέρει ὁ Παῦλος εἶναι μία συμμετοχὴ σὲ αὐτὸ τὸ ὁποῖο σταυρώθηκε ὁ Χριστός (LYONS G., *Pauline Autobiography - Toward a New Understanding*, Atlanta 1982, σ. 169).

8. WILLIAMS D. J., *Pauls Metaphors - Their Context and Character*, Massachusetts 2003, σσ. 114-115.

9. BURTON E., *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, Edinburgh 1950(1921), σ. 360. EBELING G., *The Truth of the Gospel - An exposition of Galatians* [Translated by David Green from the German *Die Wahrheit des Evangeliums*, Tübingen 1981], Philadelphia 1985, σ. 264. BRUCE F. F., *Paul: Apostle of the Free Spirit*, London 1985(1977), σ. 462.

10. ΖΟΛΩΤΑΣ Ε., Ἑπίγραμμα πρὸς Γαλάτας, Ἀθήναι ἄ.χ.ἔ., σ. 590. Ὁ Stott ἀναλύει ὅτι ὁ Παῦλος εἶναι ἕνας ἀφιερωμένος φίλος τοῦ Σταυροῦ, πού ἔχει ἀναγνωρίσει τὸν ἑαυτό του τόσο κοντὰ μὲ αὐτόν, ὥστε ὑποφέρει φυσικὴ ἐκτέλεση γιὰ αὐτόν· καὶ καθὼς τὰ στίγματα, τὰ πνευματικὰ καὶ ὄχι τὰ σωματικὰ, σφραγίζουν τὸν ἀθηντικό δούλο τοῦ Χριστοῦ ὡς πιστοποίησιν τοῦ

ἀπουσιάζει και ἡ ἀποψη ὅτι ὁ Παῦλος εἶχε ζωγραφίσει πάνω του με δερματισιξία τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ¹¹. Ἐπιπλέον, θεωρεῖται ὅτι παραπέμπει στὰ πρότυπα τῶν ἐθνικῶν μυστηρίων, ὅπως τῆς Κυβέλης, τοῦ Ἄτιδος, τοῦ Διονύσου κ.ἄ., ὅπου σφραγιζόμενος ὁ πιστὸς με τὸ ἱερὸ σύμβολο τοῦ θεοῦ μεταβάλλεται σὲ σκλάβο του, ὥστε νὰ δείξει ὅτι και ὁ ἴδιος στιγματίζεται ὡς δούλος τοῦ Χριστοῦ¹², λαμβάνοντας παράλληλα τὴν προστασία Του¹³. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὅπως ὑποστηρίζεται, ὁ Ἀπόστολος δήλωνε πὼς τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ἔχει δύναμη πάνω του¹⁴, ἐνῶ γενικὰ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα προβάλλεται ὡς ἡ σφαῖρα ὅπου ὁ κανόνας τοῦ Χριστοῦ γίνεται ὁρατὸς¹⁵. Ἀντίστοιχα, σημειώνεται ὅτι μέσω τῆς συγκεκριμένης φράσεώς του, και ἔχοντας τὴ διάθεση νὰ ταυτιστεῖ μόνο με τὸ σημάδι τῆς καινῆς κτίσεως, ὁ Παῦλος ὑπογραμμίζει ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ταυτιστεῖ με τὴν καύχηση τῆς παλαιᾶς κτίσεως, τὴν περιτομή, ἀλλὰ με τὸ μόνο σημάδι τῆς καινῆς κτίσεως, τὸν Χριστὸ και τὸ μαρτύριο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ¹⁶, δηλώνοντας παράλληλα ὅτι *συνεσταυρώθη τῷ Χριστῷ* και δὲν ἔχει

σταυρωθέντος, παραμένουν ἕνα σημάδι αὐθεντικότητος γιὰ κάθε Χριστιανὸ ἀπόστολο, και κυρίως γιὰ κάθε Χριστιανὸ μάρτυρα (STOTT J. R. W., *The Cross of Christ*, Leicester 1986, σ. 351).

11. Dinkler E., *Jesus Wort vom Kreuztragen*, *Neutestamentliche Studien für R. Bultmann* BZNW 21 (1975), σ. 125. Βλ. σχετ. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σσ. 54-55. Πρβλ. WILLIAMS, *Metaphors*, σσ. 114-115.

12. ΣΙΩΤΗΣ Μ., *Ὁ Σταυρὸς ὡς Σφραγὶς τῶν Χριστιανῶν*, Θεσσαλονίκη 1951, σ. 13. Παράλληλα, ὁ Σιώτης ἀναφέρει ὅτι ὁ Παῦλος εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, γεγονός πὸ εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἐκτύπωση τῶν στιγματῶν τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σώματός του (ΣΙΩΤΗΣ Μ., *Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, Ἀθῆναι 1972, σ. 30).

13. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σ. 55.

14. D. PATTE, *Paul's Faith and the Power of the Gospel - A Structural Introduction to the Pauline Letters*, Philadelphia 1983, σ. 61. Παράλληλα, ὁ PATTE συνδυάζει τὸ ἐν λόγω χωρίο με τὸ Γαλ. 1,10 ὅπου ὁ Παῦλος ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτό του ὡς δούλο Χριστοῦ, και παραπέμπει στὰ σημάδια με τὰ ὁποῖα σφραγιζόνταν οἱ δούλοι, ὥστε νὰ ἀποδεικνύεται ὅτι ἀνήκουν σὲ κάποιον ἀφέντη (PATTE, *Faith*, σ. 61), ἐνῶ σὲ ἄλλο σημεῖο ἀναφέρει ὅτι ὁ Παῦλος συγκρίνει τὴς προσωπικῆς του διώξεις με τὸ μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ (PATTE, *Faith*, σ. 307).

15. JEWETT R., *Paul's Anthropological Terms - A Study of their use in conflict setting*, Leiden 1971, σσ. 251-252. Ὁ JEWETT ἀναγνωρίζει και ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὰ σημάδια πὸ εἶχε συγκεντρώσει πάνω του κατὰ τὸ ἀποστολικὸ του ἔργο.

16. BEALE G. K., *Peace and Mercy Upon the Israel of God. The Old Testament Background of Galatians 6,16b*, *Biblica - Commentari Periodici Pontificii Institutii Biblici* 80 (1999), (σσ. 204-223), σσ. 221-222. Ὁ BEALE προσθέτει σχετικά ὅτι ἡ συγκεκριμένη φράση τοῦ Παύλου ἀνταποκρίνεται στὴν ἀντίληψη τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ὅτι *“κάνοντας τὸ καλὸ φαίνεται*

καμμία σχέση με τὸ Νόμο¹⁷, παραπέμποντας διὰ τῆς λέξεως *στίγματα* στὸ μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος¹⁸. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχει διατυπωθεῖ καὶ ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποκαλυπτόμενος σημάδεψε σωματικά μετὰ μία ἀσθένεια τὸν Σαοῦλ κατὰ τὴν πορεία του πρὸς τὴ Δαμασκὸν¹⁹, ἢ ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὸ γεγονός τῆς προσωρινῆς τυφλώσεώς του²⁰.

Ἐνδιαφέρον τέλος παρουσιάζει καὶ ἡ θέση ὅτι ὁ Παῦλος, βιώνοντας τὸ ἔντονο θρησκευτικὸ συναίσθημα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ («Χριστῶ συνεσταύρωμαι» Γαλ. 2,20), ἐμφάνιζε στὸ σῶμα του τὰ σημάδια αὐτῆς· μάλιστα, οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς συγκεκριμένης θέσεως παραβάλλουν καὶ τὸ ἀντίστοιχο παράδειγμα τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης²¹.

σθὴ σάρκα”, κάτι ποὺ ταυτοποιεῖται μετὰ τὸ σημάδι τῆς περιτομῆς καὶ τὴν περὶ αὐτῆς καύχηση, ἐνῶ ὁ Παῦλος ζητᾷ καύχηση μόνον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Λούθηρος ἀναγνωρίζει τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ κτυπήματα ποὺ δέχθηκε κατὰ τὶς Περιοδοεῖς τοῦ ὁ Παῦλος, τὰ ὅποια δείχνουν ὅτι ἀνήκει στὸν Χριστό, ἀντιπαραβάλλοντάς τα μετὰ τὴν περιτομὴ ποὺ προβάλλουν ἄλλοι, δείχνοντας μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι ἀνήκουν στὸν κόσμον (LUTHER M., *St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1953[1535], σ. 566). Καὶ ὁ Jocz ἀναφέρει: ὁ πραγματικὸς Ἰσραηλίτης φέρει πάνω του τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασάνου. Αὐτὸ δὲν εἶναι αὐτοεπιβαλλόμενον βάσανον, γιὰ τὴ δική του χάρις, ἀλλὰ δοτὸ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων. Μόνον μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ἢ πραγματικὴ ἰσραηλιτικὴ πνευματικὴτητα σχετίζεται μετὰ τὸν Μεσσία, ὁ ὁποῖος ἤλθε νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴ ζωὴ του ὡς λύτρο γιὰ τοὺς πολλοὺς (JOCZ J., *A Theology of Election - Israel and the Church*, London 1958, σ. 126).

17. LONGENECKER R. N., *The Road from Damascus - The Impact of Paul's Conversion on His Life, Thought, and Ministry*, Michigan 1997, σ. 232.

18. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Β., *Ὁ Μυστικισμὸς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, Ἀθήναι 1958, σ. 98. ADRIESSEN P., *Les stigmates du Jésus*, Bijdragen, *Tijdschrift voor Filosofie en Theologie* 23 (1962), σσ. 139-154. Βλ. καὶ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σσ. 62-63.

19. HIRSCH E., *Zwei Fragen zu Galater 6*, *ZNW* 29 (1930), σσ. 196 κ. ἑξ. Βλ. καὶ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σ. 60.

20. ONEIL J.C., *The Recovery of Paul's Letter to the Galatians*, London 1972, σ. 82.

21. FENNER F., *Die Krankheit im N.T.*, 1930, σσ. 33 κ.ἑξ. Βλ. καὶ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σ. 61. Ὁ ZIESLER ἀναφέρει ὅτι εἶναι *στίγματα*, τὰ ὅποια ἀργότερα δηλώνουν τὴν κυριολεκτικὴ ἐμφάνιση τῶν πληγῶν τοῦ Χριστοῦ στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια ὀρισμένων ἁγίων, ἀλλὰ ἡ πιὸ ἄμεση ἐρμηνεία εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀναφέρεται στὰ σημάδια τῶν ξυλοδαρμῶν καὶ τιμωριῶν, ἀλλὰ πιθανὴ εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀναφορᾶς στὸ ἐμπορικὸ σημάδι τῶν σκλάβων προκειμένου ὁ Παῦλος νὰ δηλώσῃ τὸ γεγονός τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀφιέρωσής του στὸν Χριστό (ZIESLER J., *The Epistle to the Galatians*, London 1992, σ. 103). Ὁ BLUNT ἀπὸ τὴν πλευρὰ του ἀναφέρεται στὰ σημάδια ἀπὸ τὶς κακουχίες, τὰ ὅποια μαρκάρουν τὸν Παῦλον ὡς σκλάβον τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ παράλληλα ἀναγνωρίζει καὶ τὰ μυστικὰ σημάδια, ποὺ δείχνουν ὅτι κάποιος εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ, παραπέμποντας καὶ αὐτὸς στὸν Ἅγιον Φραγκίσκο τῆς Ἀσσίζης, συνδέοντάς το μετὰ τὸ

Κριτική τῶν διατυπωθεισῶν απόψεων

Οἱ ἀνωτέρω απόψεις ὅμως ἀδυνατοῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τὴ σκέψη μας, καθὼς ἔναντί τους ὀρθώνεται καὶ ἓνας ἰσχυρὸς ἀντίλογος.

Συγκεκριμένα, ἀδυνατοῦμε νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Παῦλος προβάλλει τὰ σημάδια κακοποίησης πού φέρει στὸ σῶμα του, προκειμένου νὰ δηλώσει ὅτι ἔχοντας βιώσει ἄσχημες καὶ βίαιες καταστάσεις καὶ πολλές ταλαιπωρίες κατὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ ἀποστολικοῦ του ἔργου, δυσκολεύεται νὰ ἀσχολεῖται κάθε τόσο μὲ τοὺς ἄτακτους Γαλάτες. Ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ἐκφράζει τὴν ἀγάπη του πρὸς τὰ πνευματικά του τέκνα, τὸ ἔντονο ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ πρόοδό τους, δηλώνοντάς τους πόσο πολὺ θὰ ἠθελε τὴ στιγμή πού τοὺς διαβάζεται ἡ ἐπιστολή του νὰ εἶναι ἀνάμεσά τους, ὥστε νὰ ἀκούσουν τὸν ἴδιο νὰ ἀλλάξει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, ὥστε νὰ κατανοήσουν τὰ αἰσθήματα στοργῆς πού τρέφει γιὰ αὐτούς, τὴν ἀγωνία του γιὰ τὴν πνευματικὴ πρόοδό τους καὶ τὴν ἀπορία του γιὰ τὴ στάση τους («Τεκνία μου, οὕς πάλιν ὠδίνω μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν ἠθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου, ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν»· Γαλ. 4,19-20. Βλ. καὶ «Ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν»· Γαλ. 4,12). Τὸ ἴδιο στοιχεῖο γίνεται αἰσθητὸ καὶ μὲ τὴν τελευταία παράγραφο τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποία ὁ Παῦλος γράφει ἰδιοχείρως («Ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ»· Γαλ. 6,11), ὥστε νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ ἔντονο προσωπικὸ του ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς πιστοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Γαλατίας, τοὺς ὁποίους πλειστάκις προσφωνεῖ ἀδελφούς²² ἢ τέκνα του²³. Μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια

Γαλ. 6,17 (BLUNT A. W. F., *The Epistle of Paul to the Galatians*, Oxford 1925, σ. 136-137). Ὁ ΣΙΩΤΗΣ, σχολιάζοντας τὶς συγκεκριμένους απόψεις, ἀναφέρει ὅτι ἡ ὑπερένταση τοῦ λατρευτικοῦ βιώματος τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ (βάπτισμα, θεία εὐχαριστία, λατρευτικὴ ζωὴ) ὀδήγησε στὴν περὶ σταυροῦ μυστικοπάθεια καὶ ἐμφάνιση τῶν στιγμάτων τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ στὸ σῶμα πιστῶν, μὲ προβαλλόμενο παράδειγμα τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο Ἀσίζης (ΣΙΩΤΗΣ, *Σταυρός*, σσ. 11-12). Πρβλ. ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤ., Προβαλλόμενα απόψεις ἐπὶ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ὑγείας τοῦ ἀποστόλου Παύλου, Ἐπίσκοπος Παύλος – Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου Παύλου, ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 1989), σσ. 223-232. Ἄξιζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀσίζης (1186-1226), στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ἀντίστοιχες ἀναφορές, ὅπως ἐκεῖνες τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς Σιένας (1347-1380), τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς Γένοβας (1447-1510), τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ντὲ Ρίτσι (1522-1589) καὶ τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν 5 Πληγῶν (1715-1791), ὄνομα πού προφανέστατα δόθηκε λόγῳ τῶν πληγῶν τῆς.

22. Γαλ. 1,11, 4,12· 28· 31, 5,11· 13, 6,18.

23. Γαλ. 4,19.

συλλογιστική απορρίπτεται και η άποψη ότι ο Απόστολος δηλώνει πώς είναι δοῦλος ἢ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή θὰ δήλωνε καὶ ὅτι δὲν συνεχίζει τὸν ἀγῶνα του.

Ἐπίσης, οἱ θέσεις ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὴ μυστικὴ ἔνωσή του μὲ τὸν Χριστὸ ἢ τὴ μετοχὴ στὴ Σταύρωσή Του, δὲν ἔχουν κανένα νόημα, λόγῳ τῆς θέσεως πὺν ἔχει ὁ στίχος, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο δὲν ὑφίσταται νοηματικὴ σύνδεση μὲ τὸ πρῶτο ἡμιστίχο («τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω»). Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ μὲ τὶς θέσεις περὶ βαπτίσματος καὶ γενικὰ περὶ μυστικῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ θεῖο, οἱ ὁποῖες παράλληλα ἀποχρωματίζουν τὸν ἔντονο προσωπικὸ τόνο τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ Παῦλος δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ στρέφει τὴ σκέψη τῶν ἀκροατῶν του στὶς μυστηριακὰς θρησκείες, καὶ τὴ σφράγιση τῶν μουσμένων, διότι ὁ ἴδιος τοὺς προτρέπει νὰ μὴν ἐπιστρέφουν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα (Γαλ. 4,9), ὅπως ἔκαναν ὅταν ἦσαν νήπιοι καὶ δεδουλομένοι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου (Γαλ. 4,3) καὶ ἐδούλευαν τοῖς μὴ φύσει οὐσί θεοῖς (Γαλ. 4,8).

Ἐπίσης, ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Παῦλος ἔφερε «τατουάζ» μὲ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ προσκρούει στὴν ἔλλειψη ἀντίστοιχης ἐβραϊκῆς παραδόσεως καὶ πολὺ περισσότερο στὴν ἀπαγόρευση γενικῶς τῆς δερματοστιξίας²⁴. Ἄλλωστε, ὁ Παῦλος ἦταν ἕνας γνήσιος Ἰσραηλίτης, καὶ μάλιστα Φαρισσαῖος²⁵, καὶ κατὰ δήλωσή του ὑπῆρξε *ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν παραδόσεων* (Γαλ. 1,14).

Ἐπιπλέον, ἡ θέση ὅτι ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὴ σωματικὴ του ἀσθένεια, προκειμένου νὰ συγκινήσει τοὺς Γαλάτες, ὥστε νὰ μὴν τοῦ παρέχουν ἐπιπλέον κόπους, δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ ἀποστολικὸ του μέγεθος, καθότι ὁ Παῦλος εἶχε θέσει τὴ διάδοσι τοῦ Εὐαγγελίου ὡς στόχο ζωῆς, ἐπιτελοῦσε τὸ καθήκον του ἀσχέτως τῶν δυσκολιῶν πὺν ἀντιμετώπιζε²⁶. Ἄλλωστε, ἡ *σωματικὴ του*

24. «Καὶ ἐντομίδας ἐπὶ ψυχῇ οὐ ποιήσετε ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ γράμματα στικτὰ οὐ ποιήσετε ἐν ὑμῖν»· Λευ. 19,28.

25. «Ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν»· Ρωμ. 11,1. Πρβλ. Ρωμ. 9,3-4. Βλ. καὶ «Ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισσαῖος»· Φίλιππ. 3,5.

26. «Λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη»· Ρωμ. 15,16. «Δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ»· Ρωμ. 1,1. «Τὴν διακονίαν μου δοξάζω»· Ρωμ. 11,13. «Εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν»· Γαλ. 1,15-16.

ἀσθένεια εἶχε σταθεῖ ἀφορμή, κατὰ μαρτυρία τοῦ ἰδίου²⁷, νὰ κηρύξει στήν περιοχὴ τῆς Γαλατίας²⁸. Ἐντούτοις ὁμως, ἀκόμα καὶ ἡ ὑποτιθέμενη πάθηση ἢ δευματοπάθεια τοῦ Παύλου δὲν γίνεται a priori ἀποδεκτὴ, καθὼς θεωρεῖται ὅτι ὁ Παῦλος στὸ συγκεκριμένο χωρίο ἀναφέρεται στὶς διώξεις πού ὑφίστατο²⁹, κάτι πού ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ φράση *ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί μου, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα μὲ κολαφίζῃ*³⁰, ἡ ὁποία δὲν δηλώνει σωματικὴ ἀσθένεια, ἀλλὰ τὶς διώξεις πού ὑφίστατο ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του³¹.

27. «Οἶδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον, καὶ τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε» Γαλ. 4,13-14.

28. Οἱ LOHSE καὶ RATTE σημειώθουν πὼς ὁ Παῦλος ἦταν ἄρρωστος ὅταν πρωτοσυνάντησε τοὺς Γαλάτες (LOHSE, Θεολογία, σ. 133. RATTE, *Faith*, σ. 38).

29. «Ἦλαννόμην, φησίν, ἐμαστιγούμην, μυσίους θανάτους ὑπέμενον κηρύττων ὑμῖν, καὶ οὐδὲ οὕτω κατεφρονήσατέ μου. ... Ἄλλ' ὁμως οὐδὲν τοῦτο ὑμᾶς ἐσκανδάλισε, φησίν, οὐδὲ διεπτύσατέ με διὰ τὰ πάθη καὶ τοὺς διωγμούς· ἀσθένειαν γὰρ καὶ πειρασμὸν ταῦτα καλεῖ» ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Πρὸς Γαλάτας*, PG 61, 659. Καὶ ὁ BRUCE ἀναφέρεται στὰ ἀποτελέσματα τῆς κακοποίησης του στὰ Λύστρα (BRUCE, *Free Spirit*, 171).

30. «Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί μου, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα μὲ κολαφίζῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποσπῇ ἀπ' ἐμοῦ» Β' Κορ. 12,7-8.

31. «Ἄγγελος δὲ τοῦ σατανᾶ οὐκὶ δαίμονας λέγει τινάς, ἀλλὰ ἀνθρώπους τοὺς ὑπηρετοῦμένους τῷ διαβόλῳ, τοὺς ἀπίστους, τοὺς τυράννους, τοὺς Ἑλληνας, οἱ συνεχῶς αὐτὸν ἔθλιβον, καὶ συνεχῶς ἤλαννον» ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ἀνδριάντας ΚΑ'*, PG 49, 15-222. [CPG VII, 4330], 24. «Καὶ οἶδα μὲν ὅτι τινὲς ἀσθένειαν εἶναι νομίζουσι σωματικὴν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἄγγελον Σατᾶν τοὺς ἀντικείμενους ἀνθρώπους καλεῖ· τὸ γὰρ Σατᾶν τοῦτο Ἑβραϊκὴ λέξις ἐστὶ· Σατᾶν δὲ ὁ ἀντικείμενος λέγεται. Τὰ οὖν σκευὴ τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς ἐκείνῳ διακονοῦμένους ἀνθρώπους ἀγγέλους αὐτοῦ καλεῖ. Διὰ τί οὖν, φησί, πρόσκειται τῇ σαρκί; Ὅτι ἡ σὰρξ ἐμαστιζέτο, ἡ δὲ ψυχὴ ἐκουφίζετο τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἐπαυρομένη· ... τοὺς πειρασμούς, τὰς θλίψεις, τοὺς διωγμούς ἀνιπτόμενος» ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Εὐστάθιοις ἀρχιεπίσκοπον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης*, PG 50, 597-606. [CPG VII, 4352], 603. «Ἐκινδύνευσε πολλὰ ὁ Παῦλος, καὶ ἠΐξαστο μὴ κινδυνεύειν» ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὸ «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστί, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐκ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ» καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων· καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα*, PG 51, 31-40. [CPG VII, 4369], 40. «Τὰς πληγὰς λέγων, τὰ δεσμά, τὰ ἀλύσεις, τὰ δεσμοτήρια, τὸ ἄγεσθαι, καὶ σπαράττεισθαι καὶ κατατείνεσθαι μάστιξιν ὑπὸ δῆμιον πολλάκις» ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ἐπιστολαὶ ἕτεραι ΣΜΒ'*, κατ' ἀλφαριθμητικὴν τάξιν ἡριθμημένοι (α), PG 52, 549-760. [CPG VII, 4405], 593. «Τὸν ἄγγελον τοῦ Σατᾶν ... τουτέστιν, τοὺς πειρασμούς, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπιβουλὰς» ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ψαλμούς*, PG 55, 35-498. [CPV II, 4413], PG 55, 472. «Τινὲς μὲν οὖν κεφαλαλιαν τινὰ ἔφασαν αὐτὸν λέγειν ὑπὸ τοῦ διαβόλου γινομένην· ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Οὐ γὰρ ἂν τὸ σῶμα τοῦ Παύλου ταῖς τοῦ διαβόλου χερσὶν ἐξεδόθη, ὅπου γε αὐτὸς ὁ διάβολος ἐπιτάγματι μόνον εἶκεν αὐτῷ τῷ Παύλῳ· ... Σατᾶν ὁ ἀντικείμενος λέ-

“Όμως, και ἡ ἄποψη πού θέλει τὸν Παῦλο νὰ ἐμφανίζει στὸ σῶμα του τὰ σημάδια τοῦ πάθους τοῦ Θεανθρώπου, λόγω ἔντονου θρησκευτικοῦ βιώματος ἢ ταύτισής του μὲ τὸν Χριστό, ἀδικοῦν τὸ πρόσωπό του καὶ τὴν καθαρότητα τόσο τῆς θεολογίας του ὅσο καὶ τοῦ βιώματός του, κατατάσσοντάς τον στὴν κατηγορία τῆς θεοληπτικῆς ψυχοπαθολογίας, φαινόμενο βέβαια πού παρατηρεῖται ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ πιστούς, ιδίως κατὰ τὴν περίοδο τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας σὲ περιοχὲς τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Τέλος, ἡ ἐπιστημονικὴ μας συνείδηση ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν πρακτικὴ διόρθωση τοῦ κειμένου πρὸς στήριξη ὑποθετικῶν ἀπόψεων, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Στογιάννο, ὁ ὁποῖος ὥστόσο σημειώνει ὅτι τοποθετεῖται στὰ ὅρια τῆς ὑπόθεσης³².

Νέα θεώρηση τοῦ χωρίου

Τί θέλει λοιπὸν νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος λέγοντας ὅτι *βαστάζει τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ*; Θεωροῦμε πῶς ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ἀναφέρεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει ἐπωμισεῖ τὸ σημαντικό ἔργο τοῦ κηρύγματος γιὰ τὸ λυτρωτικὸ θά-

γεται τῇ τῶν Ἑβραίων φωνῇ· ... Ὡσπερ οὖν υἱὸς διαβόλου καλεῖ τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἐκείνου ζηλοῦντας, οὕτω καὶ ἄγγελον σατᾶν ἅπαντα τον ἀντιπίπτοντα»· ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β΄ ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίᾳς Α΄, PG 61, 381-610. [CPG VII, 4429], 577-578. «Οἱ διωγμοί, αἱ ἐπιβουλαί, αἱ ἐπήρειαι, οἱ πειρασμοί, αἱ ἐπαγωγαί. ... Ἐν διωγμοῖς, ἐν κινδύνοις, ἐν πειρασμοῖς, ἐν ἐπιβουλαῖς, ἐν θανάτοις»· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Β΄ πρὸς Κορινθίους, PG 61, 598. «Τὰς θλίψεις»· ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν, ἐκτεθεισα ἀπὸ σημείων μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ παρὰ Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας εἰς ὁμιλίᾳς ΛΔ΄, PG 63, 9-236. [CPG VII, 4440], PG 63, 230. «Τοὺς θλίβοντας ἐναυθα ἀνιπτόμενος καὶ ἐπηρεάζοντας, καὶ εἰς δεσμοτήριον αὐτὸν ἐμβάλλοντας»· ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρῳ, ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα· εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι, PG 63, 461-468. [CPG VII, 4440], 467. «Καθάπερ γὰρ καὶ διωγμοὺς συγχωρεῖ γίνεσθαι, οὕτως αὐτοὺς συγχωρεῖ πολλὰ καὶ ἄγνωσιν, ἵνα καταστέλλωνται»· ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α΄. ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίᾳς ΙΑ΄ PG 62, 391-468. [CPG VII, 4434], 416. Βλ. καὶ ΣΙΩΤΗΣ, Προλεγόμενα, σ. 30.

32. Διορθώνοντας τὸ κείμενο διαβάζει τὴ φράση *τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ὡς τὰ σιγνὰ τὰ τοῦ Θεοῦ*, καὶ καταλήγει στὸ ἴδιο συμπέρασμα μὲ τὸν Χρυσόστομο: ὁ Παῦλος ὡς ἀπόστολος εἶναι ταγμένος γιὰ σπουδαιότερα πράγματα καὶ ὄχι γιὰ ἐνασχόληση μὲ καυγάδες καὶ φιλονικίες σὰν αὐτὰ τῆς Γαλατίας (ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Στίγματα*, σσ. 67-69).

ναπο του Χριστού, έχει αφιερωθεί στο λειτούργημα να μιλήσει για τα σημάδια της σταυρώσεως επί του Χριστού και το Σταυρό, και κατ' ἐπέκταση για το σωτήριο ἔργο του Θεανθρώπου. Είναι γνωστό ότι ο Σταυρός ἐντάσσεται πάντα στο κέντρο του κηρύγματος του Παύλου, και ιδίως στην πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του³³. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε ὑπενθυμίζει στους Γαλάτες ότι με τὸ κήρυγμα πὸν τοὺς ἀνέπτυξε «κατ' ὀφθαλμούς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος» (Γαλ. 3,1).

Ὑπὸ τὸν ὄρο *στίγματα*, ὅμως, πρέπει νὰ κατανοήσουμε ὄχι μόνο τὴ θυσία του Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνάστασή Του, καθὼς ἡ ἐπίδειξη ἀπὸ τὸν Ἀναστάνα τῶν ἐκ τῆς σταυρώσεως στιγμάτων Του παρέχεται πρὸς τοὺς μαθητὲς Του ὡς ἀπόδειξη τῆς ταυτότητος καὶ Ἀναστάσεώς Του, πιστοποιώντας με τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι εἶναι ὁ Σταυρωθεὶς καὶ πλέον Ἀναστὰς διδάσκαλός τους³⁴.

Στὸ ἔργο λοιπὸν αὐτό, στὸ περὶ Σταυροῦ κήρυγμα, ὁ Παῦλος ἔχει ἀφοσιωθεὶ καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἴδιο ἔργο ζωῆς, ὄντας *δοῦλος Χριστοῦ* (Γαλ. 1,10)³⁵, κάτι τὸ ὁποῖο δηλώνεται καὶ ἀπὸ τὴ λέξη *Κύριος* τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἀναφέρει στὸν ἐπίμαχο στίχο. Τὸ νὰ βαστάζει λοιπὸν τὰ *στίγματα* τοῦ Χριστοῦ σημαίνει ὅτι ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸν Κύριό του νὰ βαστάζει τὸ ὄνομά Του, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει καὶ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων, *ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ*³⁶.

Ἐδῶ ὅμως τίθεται τὸ ἐρώτημα: γιὰ ποῖο λόγο ὁ Παῦλος ἐπιλέγει προτοῦ κλείσει τὴν ἐπιστολή του, νὰ δηλώσει ὅτι ὁ ἴδιος στηρίζει τὸ περὶ Σταυροῦ κήρυγμα; Σίγουρα δὲν εἶναι μία τυχαία ἀποστροφή, ἀλλὰ ἐντάσσεται σαφῶς στὶς ἱστορικὲς ἀπαιτήσεις τῆς ἴδιας τῆς ἐπιστολῆς.

33. Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ Π., Σταυρός: Center of the Pauline Soteriology and Apostolic Ministry, *E.E.Θ.Σ.Θ.* 27 (1982), (σσ. 249-259), σ. 255. Πρβλ. ΣΙΩΤΗΣ, *Σταυρός*, σ. 7.

34. «Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας» Λουκ. 24,39-40. «Ἐδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον» Ἰω. 20,20.

35. Ὁ COMBES σημειώνει ὅτι με τὴ λέξη *δοῦλος* ὁ Παῦλος δηλώνει τὸ γεγονός τῆς ἐκλογῆς του στὴν ὑπερηγήση τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅτι μοιράζεται τὴν ἀρχὴ-ἐξουσία καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Κυρίου του (COMBES I. A. H., *The metaphor of slavery in the writings of the Early Church - From the New Testament to the beginning of the fifth century*, Sheffield 1998, σ. 77. Πρβλ. RICHARDSON A., *An Introduction to the Theology of the New Testament*, London 1958, σ. 28).

36. «πορευοῦ, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς μοί ἔστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ» Πρ. 9,15.

Ἀνιχνεύοντας στὰ αἴτια συγγραφῆς τῆς καὶ στοὺς στόχους αὐτῆς, διακρίνουμε καὶ τὴ δράση τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τῆς ἰουδαϊκῆς προπαγάνδας³⁷.

Ἀνατρέχοντας στὸ ἔργο τοῦ ἀείμνηστου καθηγητῆ Μάρκου Σιώτη «Ὁ πολιτικός χαρακτήρ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» διαβάζουμε: «ὅλοι οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν ἐκινουῦντο κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐκπροσωπούντων τότε τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἦσαν ἐκλεγμένοι καὶ ἐπιστρατευμένοι ὑπὸ τῶν πλέον ἀρμοδίων ὀργάνων, πρὸς ἀντιμετώπιση δῆθεν τοῦ πλέον σοβαροῦ κινδύνου διὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τουτέστι τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ»³⁸. Πράγματι, ἀντίστοιχα μὲ τὴν τότε ἐπικρατοῦσα στὸν ἰουδαϊσμό θρησκευτικὴ παρακμὴ καὶ πολυμορφία³⁹, οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Παύλου δὲν παρουσιάζουν θρησκευτικὴ ὁμοιογένεια, ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ διάφορες τάσεις τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, καὶ καλύπτουν ἓνα φάσμα ἀπὸ τὸν ἀκραῖο φαρισαϊσμό μέχρι τὶς ὁμάδες μὲ ἀκραῖες φιλελεύθερες ἐξωιουδαϊκῆς θρησκευτικῆς ἐπιδράσεις. Ἐντούτοις, ὁ ἀγώνας κατὰ τοῦ Παύλου παρουσιάζει ἐνότητα μὴ ὑπαγορευόμενη ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ τούτη ἀνομοιογένεια, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδέα ὑπέρτερη τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὴν ἰδέα τοῦ ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους⁴⁰, καὶ τὴν προβολὴ του ὡς ὑπερέτερου ἔναντι τῶν ὑπολοίπων⁴¹. Συνεπῶς, ἀναγνωρίζονται στοὺς ἀντιπάλους τοῦ Παύλου κίνητρα καθαρῶς πολιτικοῦ χαρακτήρα⁴². Ἄξιζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀνήκουν στὶς τάξεις τῶν ἰουδαϊζόντων χριστιανῶν, ἀλλὰ εἶναι ἰουδαῖστὲς ποὺ ἀποσκοποῦν σὲ ἐθνικοπολιτικὰ ὄφελι⁴³.

37. Εἶναι γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα ἀ' π.Χ. ἕως ἀ' μ.Χ. αἰῶνος παρατηρεῖται συστηματικὴ ὀργάνωση τῆς ἰουδαϊκῆς προπαγάνδας, διακρινόμενη γιὰ τὴ διαρκὴ καὶ ταχαία ἐπικοινωνία μετὰξὺ Μητροπόλεως καὶ κοινοτήτων τῆς διασποράς (ΣΙΩΤΗΣ Μ., Ὁ πολιτικός χαρακτήρ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, *Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν* 5 τευχ., 2-3 (Δεκέμβριος 1977 - Ἰούνιος 1978), (σσ. 136-177), σ. 159). Βλ. καὶ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Χρ., *Ἡ Ἐνότης τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1996, σσ. 305-313.

38. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 136.

39. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σσ. 139-140. Βλ. καὶ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Χρ., «Ἐσχυλμένοι καὶ Ἐρριμμένοι» - Παρακμὴ καὶ Κατὰπτωσις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κατὰ τοὺς Χρόνους τῆς Καινῆς Διαθήκης, *Ε.Ε.Θ.Σ.Α.* 24 (1979-80), σσ. 513-551.

40. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 59. Βλ. καὶ ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σσ. 136, 161.

41. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 162.

42. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 137. Ἄλλωστε, καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀντίθεση τῶν ἰουδαϊκῶν αἱρέσεων εἶχε πολιτικὴ χροιά (ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 146).

43. Ὁ Σιώτης προσθέτει ὅτι ἀποσκοποῦσαν σὲ προσωπικὰ ὄφελι καὶ δὴ στὴν εὐνοία τῶν ἐπισήμων ἐκπροσώπων τοῦ ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 83).

Συγκεκριμένα, ἡ ἡγεσία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἀποσκοποῦσε ἀφενὸς διὰ τῆς νοθεύσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς σωβινιστικῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ συνεχῶς ἀνά τὸν κόσμον ἐπεκτεινόμενου μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας⁴⁴, καθότι διέβλεπε τοὺς κινδύνους συνοχῆς τῆς ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς ἀπὸ τὴν ἐπέκταση τῆς Ἐκκλησίας⁴⁵.

Τὸ Ἰουδαϊκὸ Συνέδριο κινήθηκε σὲ δύο ἄξονες: α) στὴ δόλια προσπάθεια προσεταιρισμοῦ τῆς ἡγεσίας τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καὶ β) στὴν προσπάθεια συστηματικῆς κατασυκοφάντισης τοῦ Παύλου καὶ τῆς διὰ ψευδοδιδασκάλων νοθείας τοῦ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς κηρυσσομένου Εὐαγγελίου του. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Παύλου ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ χρησιμοποιοῦσαν μὲ χαρακτηριστικὴ σύμπνοια θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα πρὸς συστηματικὴ ὑπονόμευσή του⁴⁶. Μὲ τὴ συγκεκριμένη τακτικὴ ἐπιδίωκαν νὰ παρουσιάσουν τὴν ὑπόθεση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀπλῶς ὡς ὑπόθεση μιᾶς νέας ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως⁴⁷, καὶ παρουσίαζαν ἀκόμα καὶ στοὺς ἐξ ἔθνῶν χριστιανούς τὴν Ἐκκλησίαν ὄχι μόνον ὡς προερχόμενη ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ συνυφασμένη μὲ τὴν ἐθνικὴν τὴν ὑπόστασιν, ἀποσκοπώντας στὴν ἐθνικὴ προβολὴ καὶ ὄχι στὴ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν⁴⁸.

44. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 62.

45. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 64. Πρβλ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΧΡ., *Νέα Θεώρησις τῶν ἐρίδων τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀντιπάλων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, Ἀθήναι 1989. Ὁ FELDMAN ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς ἐμφανίζεται ἰδιαίτερα ἔντονη στὶς περιοχὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (FELDMAN L. H., *Jew and Gentile in the Ancient World - Attitudes and Interactions from Alexander to Justinian*, New Jersey 1993, σσ. 69-74).

46. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 60. Μάλιστα σημειώνεται ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ ἐπισήμου ἰουδαϊσμοῦ εἶχε ἐπιστρατεῦσει ἀκόμα καὶ τὰ πλεόν βδελυρὰ ὑποκείμενα πρὸς κατασυφάντησιν τῆς περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν ἱστορικῆς ἀλήθειας, τὰ ὅποια καὶ ἐξαπέστειλεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς τότε οἰκουμένης πρὸς κατασκόπευσιν τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων, μάλιστα τοῦ Παύλου, καὶ πρὸς ἐξουθένωσιν αὐτῶν (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 61).

47. «Τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως» Πράξ. 24,5. «Ἦν λέγονσιν αἴρεσιν» Πράξ. 24,14. «Περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης γνωστὸν ἐστὶν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται» Πράξ. 28,22. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 62. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σσ. 33, 62. Βλ. καὶ ΣΙΩΤΗΣ, Ἀντίπαλοι, σ. 148. Πρβλ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΧΡ., *Χρονολογία τῶν γεγονότων τοῦ Βίου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, Ἀθήναι 1991, σσ. 57-60. Βλ. καὶ «διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ρώμης» Πράξ. 18,2. «Ἐξώρισε ἀπὸ τῆς Ρώμης τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ βρῖσκονταν σὲ συνεχῆ ἀναταραχὴ, ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὸν Χρυστό» ΣΟΥΗΤΩΝΙΟΣ, Ὁ Ἀποθεωμένος Κλαύδιος ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ Ν., *Σουητώνιος - Λατῖνοι Ἱστορικοὶ (Εἰσαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια)*, τ. Β', Ἀθήνα 1999, Βιβλίον V, σσ. 11-60 (MIET), σ. 41.

48. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σσ. 60-61.

Ἀναλύοντας τις σχετικές πληροφορίες τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς κατανοοῦμε ὅτι οἱ ἀντίπαλοι του Παύλου:

1ον) Ἐπεδίωκαν νὰ μειώσουν τὸ ἀποστολικὸ του κύρος ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς Δώδεκα μαθητὲς τοῦ Κυρίου. Συγκεκριμένα, παρουσίαζαν τὸν Παῦλο ὡς μὴ ἔχοντα καμία ἱστορική σχέση μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, καθὼς εἰσείλθε ἀργότερα στὴν Ἐκκλησία⁴⁹, ὑποδεέστερο τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ διδάχθηκε, ὅπως ὑποστήριζαν, τὰ περὶ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα ὁμως ἐνέταξε σὲ ἓνα δικό του ξεχωριστὸ κήρυγμα. Παράλληλα, ὑπερτόνιζαν τὴν ἀντικρουόμενη στάση του νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ διώκτης τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ καταλήγει ἱεραπόστολός της, ὥστε νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ἀποστάτη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ποὺ ἀπέβλεπε σὲ προσωπικὰ ὀφέλη.

2ον) Ἐπιχείρησαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὴ σύγκρουση τοῦ Παύλου μὲ τὸν Πέτρο στὴν Ἀντιόχεια, παρουσιάζοντας τὴ δική τους ἐκδοχὴ γιὰ τὰ γεγονότα, ὅτι δηλαδή ὁ ὑποδεέστερος Παῦλος, ποὺ κηρύσσει τὴν τήρηση τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ Νόμου, εἶχε μία προσωπικὴ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀνώτερό του καὶ ἐκλεγμένο ἀπὸ τὸν Χριστὸ Πέτρο⁵⁰, ὅπως καὶ μὲ τὸν Ἰάκωβο ποὺ ἀποστέλλει ἐκπροσώπους του γιὰ νὰ ἐποπτεύσουν τὴ ζωὴ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

3ον) Ἀποσκοποῦσαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν περιτομὴ καὶ βασικὲς (κύριως ἡμερολογιακὲς) ἐντολὲς τοῦ Νόμου πρὸς συντονισμό τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Γαλατῶν μὲ τὸ κέντρο τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε ἐκεῖνοι νὰ ἐνταχθοῦν τελικῶς στὸν ἐθνικὸ κορμὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ⁵¹. Ἄλλωστε, ἡ περιτομὴ καὶ ὁ Νόμος εἶχαν πλέον ἀπωλέσει τὸ πνευματικὸ τους περιεχόμενο καὶ εἶχαν ἀναδειχθεῖ σὲ ἀπλὰ ἐθνικὰ σύμβολα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ⁵².

Κατ' οὐσίαν δύναται νὰ λεχθεῖ ὅτι οἱ πράκτορες αὐτοὶ δὲν ἐνδιαφέρονταν οὔτε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν Γαλατῶν, οὔτε γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ πνευματικοῦ νοήματος τῆς περιτομῆς, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὴ δι' αὐτῆς καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἔργου τοῦ

49. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 59.

50. Ἡ ἀντίθεση πρὸς τὸν Πέτρο, ἀποτελώντας ἀπλὸ ἐπεισόδιο τῆς προϊστορίας τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, ἀπετέλεσε ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Παύλου. Οἱ Γαλάτες ἔχουν προσωπικὴ πείρα τῆς συγκεκριμένης ἐκμεταλλεύσεως καθὼς ὑπῆρξαν οἱ ἴδιοι τὰ θύματά της (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σσ. 28, 56).

51. Οἱ προσήλυτοι, μὲ τὸ ὑποχρεωτικὸ βάπτισμα, τὴν περιτομὴ καὶ τὴν προσφορὰ θυσίας στὸ Ναό, ὄχι μόνο ἀναλάμβαναν τὴν τήρηση τοῦ Νόμου, ἀλλὰ ἐντάσσονταν στὸν ἐθνικὸ κορμὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ (ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, *Κατάπτωσις*, σ. 548).

52. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 153-156. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, *Κατάπτωσις*, σ. 519-520.

Παύλου και την έθνική συσπείρωση και συνοχή του Ἰουδαϊσμοῦ⁵³. Κύριο μέλημά τους ἦταν ἡ παραπλάνηση τῶν Γαλατῶν ὡς πρὸς τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, ὥστε οἱ ἴδιοι νὰ προβληθοῦν ἐνώπιον τους ὡς κάτοχοι συνεπέστερης πνευματικῆς εἰκόνας («ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκλείσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε» Γαλ. 4,17)⁵⁴, καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴν πνευματικὴ καθοδήγησή τους, πρὸς ἐπίτευξη τῶν ἐθνικοπολιτικῶν τους στόχων.

Ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν πλευρά του, μὲ τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολή του⁵⁵ ἀποκαλύπτει τὸ μὴ θρησκευτικὸ ἀλλὰ πολιτικὸ χαρακτῆρα τῶν ἀντιπάλων του καὶ στιγματίζει τὶς μὴ πνευματικὲς ἀλλὰ κοσμικὲς καὶ ἀμοραλιστικὲς ἐπιδιώξεις τους⁵⁶. Αὐτοὶ ἀξίωναν ἀπὸ τοὺς Γαλάτες τὴν τήρηση τῆς περιτομῆς καὶ ὀρισμένων μόνο ἐντολῶν τοῦ Νόμου, ἀλλὰ ὁ Παῦλος σημειώνει: «μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι» (Γαλ. 5,3), καὶ ξεσκεπάζοντας παρὰλληλα τὸν ὑποκριτικὸ ρόλο τῶν ἀντιπάλων του, τοὺς καταγγέλλει ὡς μὴ τηρητὲς τοῦ Νόμου⁵⁷. Οἱ ταρασσοντες (Γαλ. 1,7), ἕνας μικρὸς πυρήνας ἀπεσταλμένων ποὺ ἀναστάτωσε τὶς Ἐκκλησίαι τῆς Γαλατίας⁵⁸, χαρακτηρίζονται ὡς παρείσακτοι ψευδάδελφοι, «οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσουσιν» (Γαλ. 2,4). Αὐτοὶ δὲν ἐπιθυμοῦν τὸν πνευματικὸ φωτισμὸ τῶν Γαλατῶν, ἀλλὰ τὴ βασκανία (Γαλ. 3,1) τους, δηλαδὴ τὸν πνευματικὸ σκοτισμὸ καὶ σύγχυσή τους, τὴν μετατροπὴ τους σὲ ἀνοήτους (Γαλ. 3,1-3), τὴν ἀποκοπή τους ἀπὸ τὴν ἀλήθεια⁵⁹, δηλαδὴ τὴν ἀπομάκρυνσή τους

53. Βλ. καὶ ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 85.

54. ΣΙΩΤΗΣ, *Ἀντίπαλοι*, σ. 175.

55. Ὁ Παῦλος ὅταν γράφει τὴν *Πρὸς Γαλάτας* ἐπιστολή του ἔχει πλήρη ἐπίγνωση τῶν προθέσεων τοῦ ἐπίσημου Ἰουδαϊσμοῦ, τῆς γενικῆς δηλαδὴ νοθεύσεως τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῆς ἐντόνου δράσεως τῶν κατὰ τόπους ὁργάνων τῆς Ἰουδαϊκῆς προπαγάνδας, πρὸς μείωση τοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ παράσταση αὐτῆς ὡς νέας ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως. Κατὰ τὴν ἀντίληψη τῆς ἡγεσίας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ δὲν ἦταν ἀλλιῶς δυνατὸ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἢ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου ἀματώδης ἀνὰ τὴν οἰκουμένη ἐπέκταση τοῦ Εὐαγγελίου (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σσ. 56-57, 62).

56. «Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ μὴ διώκωνται· ...θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ κανηθῶνται»· Γαλ. 6,12-13. Βλ. καὶ «Ὅφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς»· Γαλ. 5,12.

57. «Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν»· Γαλ. 6,13.

58. «Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῦ» (Γαλ. 5,9).

59. «Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι»· Γαλ. 5,7.

ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ⁶⁰, ὥστε νὰ ἀποδεχθοῦν ἕτερον εὐαγγέλιον (Γαλ. 1,6)⁶¹.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς κενόδοξους (Γαλ. 5,26) ἀντιπάλους του, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἀνέχθηκε ὑποταγῇ, ἐπιθυμώντας ἢ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου νὰ διακρίνει τὰ πνευματικά του τέκνα⁶², ὁ Παῦλος ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ κήρυγμα καὶ ὄχι νὰ εἶναι ἀρεστός σὲ ἀνθρώπους⁶³. Ἀναλύει τὴν προτέρα του ἀναστροφὴν ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ⁶⁴, ἀλλὰ καὶ τὸ θεολογικὸ πλαίσιο τῆς μεταστροφῆς του καὶ τῆς νέας πορείας του ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ συγκεκριμένο πλαίσιο προβάλλει τὸ στοιχεῖο τῆς πίστεως σὸν Χριστό, τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Ὁποίου σηματοδοτεῖ τὴν ὑπέρβαση τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ Νόμου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πλέον ὁ ἄνθρωπος ἀπελευθερώνεται⁶⁵, διότι σὲ ἀντίθετη περίπτωση τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ εἶχε καμία οὐσία⁶⁶. Διατρανώνει μάλιστα ὅτι ὁ ἴδιος δὲν κηρύσσει τὴν τήρηση τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ Νόμου⁶⁷, διευκρινίζοντας παράλληλα ὅτι ὅποιος ἀκολουθεῖ αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὸ

60. «Θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ»· Γαλ. 1,7. Βλ. καὶ «Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον»· Γαλ. 1,6.

61. Ὁ Παῦλος δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ταυτότητα τῶν ἀντιπάλων του γιὰ νὰ μὴν βλάψει περαιτέρω τὴν εἰκόνα τοῦ ἔθνους του (ΣΙΩΤΗΣ, Ἀντίπαλοι, σ. 176).

62. «Οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἵξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς»· Γαλ. 2,5.

63. «Ἡ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν· εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην»· Γαλ. 1,10.

64. «Ἡκούσατε γάρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐτήν, / καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσotέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων»· Γαλ. 1,13-14.

65. «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, ὅτι γέγραπται, Ἐπικατάρatos πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου»· Γαλ. 3,13. «Τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε»· Γαλ. 5,1. «Ἵμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί»· Γαλ. 5,13. Βλ. καὶ «Εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστέ ὑπὸ νόμον»· Γαλ. 5,18. «Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμον νόμῳ ἀπέθανον ἵνα θεῷ ζήσω»· Γαλ. 2,19. «Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμον τὸ πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως»· Γαλ. 3,2.

66. «Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν»· Γαλ. 2,21.

67. «Ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήρηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ»· Γαλ. 5,11.

σῶμα τῆς Ἐκκλησίας⁶⁸. Ἡ ἐλευθερία λοιπὸν τῆς πίστεως ἀντιπαραβάλλεται μὲ τὴ δουλεία τοῦ Νόμου, καὶ ἡ καύχηση γιὰ τὴν πίστη στὸν Σταυρὸ μὲ τὴν ἰουδαϊκὴ καύχηση γιὰ τὴ κατοχὴ τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ Νόμου⁶⁹. Οἱ ἰουδαῖοι προέβαλλαν τὴν περιτομὴ ὡς τὸ κατεξοχὴν σύμβολο τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τοῦ Ἰσραὴλ ἔναντι τοῦ σκανδάλου τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, σύμβολο ἐνότητος τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων⁷⁰. Σὲ σχετικὴ συνάφεια, καὶ τονίζοντας τὴν ἐκκλησιολογικὴ σημασίαν τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ⁷¹, ὁ Παῦλος ἀναφέρει « Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί» (Γαλ. 5,13).

Παράλληλα, ὁ Παῦλος θέλοντας νὰ ἀποκαταστήσει τὸ κύρος τοῦ ἐνώπιον τῶν Γαλατῶν, ὑπεραμύνεται τοῦ ἀποστολικοῦ τοῦ ἀξιώματος καὶ διατρανώνει ὅτι εἶναι καὶ ὁ ἴδιος Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Τὴν ἀποστολὴν τοῦ στὰ ἔθνη τοῦ ἔχει ἀναθέσει ὁ Ἰδιος ὁ Ἀναστάς, καὶ ὄχι κάποιος ἄνθρωπος⁷². Ἡ συγκεκριμένη διευκρίνιση ἔχει διττὸ περιεχόμενον· ὁ Παῦλος δηλώνει ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἔχει θεολογικὴ διάσταση⁷³ σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἀντιπάλους τοὺς ποὺ ἀποστέλλονται ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅπως ἄλλωστε συνέβαινε καὶ μὲ τὸν ἴδιο πρὸ τῆς μεταστροφῆς του. Παράλληλα, δηλώνει ὅτι ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς Τοῦ Ἰάκωβο, Πέτρο καὶ Ἰωάννη, οἱ ὅποιοι ἄλλωστε γνωρίζουν τὴν ἐκ Θεοῦ ἐκλογὴν του⁷⁴. Ἀντίστοιχο παραλληλισμὸν παραθέτει σχετικὰ καὶ μὲ τὸ εὐαγγέλιόν του, τὸ ὅποιο δὲν ἔχει παραλάβει ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ

68. «Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει»· Γαλ. 5,2. «Κατηγήθητε ἀπὸ Χριστοῦ οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξέπεσάτε»· Γαλ. 5,4.

69. «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»· Γαλ. 6,14.

70. ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 84.

71. Ἐξαιρέται ὁ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρας τοῦ ἔργου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καὶ τὸ κύρος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 18).

72. «Παῦλος ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ πατρὸς»· Γαλ. 1,1. Βλ. καὶ «Ἀλλὰ τὸναντίον ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς, ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη»· Γαλ. 2,7-8.

73. «Ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ ἡ γῆ κόσμος»· Γαλ. 6,14. Ὁ Παῦλος δηλώνει ὅτι δὲν ἔχει κοσμικὰ κριτήρια ἢ ἐπιδιώξεις, ἀλλὰ μόνον τοῦ μέριμνα εἶναι ἡ ὑπηρετήσις τοῦ εὐαγγελίου.

74. «Καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκῶντες στυλοὶ εἶναι»· Γαλ. 2,9.

ἀπὸ τὸν Χριστό⁷⁵. Πρὸς βεβαίωση τούτων παραθέτει πτυχές τῆς προσωπικῆς του ἱστορίας κατόπιν τῆς μεταστροφῆς του⁷⁶, καθὼς καὶ τὰ γεγονότα τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου⁷⁷. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς ὁ Παῦλος παρουσιάζει τὸ εὐαγγέλιο του, στὸ ὁποῖο κανεὶς δὲν κάνει διορθώσεις ἢ προσθήκες⁷⁸. Ἀντίθετα, διαπιστώνεται ἡ ὁμόνοια τοῦ κηρύγματος τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, κήρυγμα ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἡ τήρηση τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ Νόμου δὲν ἔχει καμία θέση⁷⁹.

Σὲ σχετικὴ συνάφεια, ὁ Παῦλος παρέχει τίς ἀναγκαῖες διευκρινίσεις ὡς πρὸς τὰ γεγονότα τῆς ἀντίθεσής του μὲ τὸν Πέτρο στὴν Ἀντιόχεια⁸⁰, τὰ αἷτια καὶ τὸ πνευματικὸ πλαίσιο αὐτῆς⁸¹, καὶ ὑπογραμμίζει τὴν ὁμοψυχία καὶ τὴν ἔκφρα-

75. «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον / οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Γαλ. 1,11-12).

76. «Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ / ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι, / οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλὰ ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν. / Ἐπειτα μετὰ τρία ἔτη ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἰστορήσαι Κηφᾶν, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε / ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου» Γαλ. 1,15-19. Ἡ βούληση τοῦ Παύλου νὰ ἐπικοινωνῆσιν μὲ τοὺς πρὸ αὐτοῦ Ἀποστόλους ἐντάσσεται στὰ πλαίσια τῆς φροντίδας του ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας (Σιωπης, Προλεγόμενα, σ. 54).

77. Βλ. σχετ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, Ἐνότης, σσ. 313-318.

78. «Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον» Γαλ. 2,2. «Ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο» Γαλ. 2,7.

79. «Ἄλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλλην ὢν, ἠναγκάσθη περιτεμηθῆναι» Γαλ. 2,3. Βλ. καὶ «τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου» Γαλ. 2,14.

80. «Ὅτε δὲ ἦλθεν Κηφᾶς εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῶ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. / πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλον καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. / καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῶ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρναβᾶς συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. / ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοδοδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Κηφᾶ ἔμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐθνικῶς καὶ οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαῖζειν» Γαλ. 2,11-14.

81. Ἡ ἀντίθεση τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Πέτρο εἶχε ὡς μοναδικὸ σκοπὸ τὴ διασφάλιση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθαρότητος τῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα ἐπιβουλεύονταν συστηματικὰ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐπίσημου Ἰουδαϊσμοῦ (Σιωπης, Προλεγόμενα, σ. 32). Τὸ κέντρο τῆς ἀντίθεσης δὲν ἦταν προκατάληψη κατὰ τοῦ προσώπου του Πέτρου, ἀλλὰ ἡ τακτικὴ τῶν συμβιβασμῶν καὶ τῆς ὑποχωρητικότητος ἔναντι τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ (Σιωπης, Προλεγόμενα, σ. 56). Ἄλλωστε, στὸ Γαλ. 1,17-18 δηλώνει ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ κύρος τοῦ Πέτρου (Σιωπης, Προλεγόμενα, σ. 57). Βλ. καὶ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, Ἐνότης, σσ. 310-312.

ση τῆς ἐκκλησιολογικῆς συνειδήσεως τῶν Ἀποστόλων, ὅπως αὐτὲς ἐκδηλώθηκαν κατὰ τὴ δημοκρατικὴ διαδικασίᾳ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου⁸².

Συμπέρασμα

Στὸ κλείσιμο λοιπὸν τῆς ἐπιστολῆς, ἀντὶ τοῦ συνήθους χαιρετισμοῦ, ὁ Παῦλος παραθέτει τὴν αἰνιγματικὴ, μὰ καὶ τόσο καταλυτικὴ φράση του «*ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω*» (Γαλ. 6,17). Μὲ ἄριστο ρητορικὸ τρόπο καταφέρνει νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ ὁλόκληρο τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς σὲ μία καὶ μόνο φράση, ἐντὸς τῆς ὁποίας συμπυκνώνει τοὺς ἄξονες τῶν ἀναλύσεων του. Βασίζεται στὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπαντᾷ θεολογώντας στὶς πολιτικὲς ἐπιδιώξεις τῶν ἀντιπάλων του. Δηλώνει ὅτι, σὲ ἀντίθεση μὲ ἐκείνους, ὁ ἴδιος εἶναι ἀφοσιωμένος στὸ πνευματικὸ λειτούργημα νὰ κηρύξῃ τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, πού κορυφώνεται στὸ Σταυρὸ, ὁ ὁποῖος καὶ σηματοδοτεῖ τὴν ὑπέρβαση τοῦ Νόμου καὶ τῆς περιτομῆς, καὶ ἀποτελεῖ αἰτία καύχησης τοῦ πιστοῦ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἰουδαϊκὴ καύχηση. Ἐνεκα τῆς συγκεκριμένης ὑπέρβασης ὁ Σταυρὸς ἀποτελοῦσε σκάνδαλο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους⁸³, ὅπως σκάνδαλο ἦταν καὶ ὁ Παῦλος, ὡς ἀποστάτης τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ πού κήρυσσε τὸν Σταυρὸ. Σημαντικὸ εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖο ὅτι ὁ Παῦλος ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι Ἀπόστολος Χριστοῦ, ἀφοσιωμένος στὸ κήρυγμα γιὰ τὰ στίγματα τοῦ Στραυρωθέντος. Τὰ *στίγματα* αὐτὰ ἄλλωστε κήρυσσε καὶ ὁ Πέτρος⁸⁴, ἀτόπτης

82. Σημειώνεται ὅτι ὡς ἀντίπαλοι τοῦ Παύλου δὲν ἀναγνωρίζονται «οἱ δοκοῦντες στυλοὶ εἶναι» (Γαλ. 2,9).

83. «Σταυροῦ δὲ σκάνδαλον ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ τοῦ σταυροῦ λόγος τοῦτο ἐπέταπτε, καὶ τοῦτο μάλιστα ἦν τὸ σκανδαλίζον Ἰουδαίους, καὶ κωλύον τὸν σταυρὸν ἀναδέξασθαι, τὸ κελύεσθαι τῶν πατρῶων ἀφίστασθαι ἐθνῶν» ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Πρὸς Γαλάτας*, PG 61, 668.

84. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου εἶχε ἤδη διαδοθεῖ στὶς περιοχὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ τὴν περίοδο πού ἀκολούθησε τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ὅπως εἶναι γνωστό, καὶ σύμφωνα καὶ μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (Πρ. 2,9), κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὰ Ἱεροσόλυμα βρῖσκονταν καὶ ἄκουσαν τὸν Πέτρο Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, τὸν Πόντο, τὴν Ἀσία, τὴν Φρυγία καὶ τὴ Παμφυλία. Τὰ πρῶτα αὐτὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστρέφοντας διέδωσαν στὶς ὡς ἄνω περιοχὲς, καθὼς καὶ στὶς γειτονικὲς τους, τὰ ὅσα ἄκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Πέτρου, ὁ ὁποῖος προφανῶς καὶ τὶς ἐπισκέφθηκε κατόπιν τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου (Φθινόπωρο τοῦ 48 μ.Χ.). Ὁ δεσμὸς τοῦ Πέτρου μὲ τὶς ἀνατολικὲς καὶ βόρειες περιοχὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἐπιστολές του πρὸς αὐτὲς. Βλ. σχετ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Χρ., *Ἰπόμνημα εἰς τὰς Καθολικὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου*, Ἀθή-

μάρτυρας τῆς παρουσιάσεώς τους ἀπὸ τὸν Ἀναστάντα, καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἀπόστολοι, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰουδαῖοι προέβαλαν ψευδῶς ὡς ἀντιτιθέμενους στὸν Ἀπόστολο τῶν Ἐθνῶν. Ὁ Παῦλος ὅμως ξεκαθαρίζει ὅτι δὲν βρῖσκεται σὲ σύγκρουση μὲ τὰ λοιπὰ κορυφαῖα ἱεραποστολικά πρόσωπα, ἀλλὰ ἔχει τὸ ἴδιο κήρυγμα μὲ ἐκείνους, τὸ κοινὸ κήρυγμα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας γιὰ τὰ *σίγματα* τοῦ Χριστοῦ, τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Θεανθρώπου.

Ἐπικαλεῖται λοιπὸν τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς στήριξη τοῦ κηρύγματός του, καθὼς καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ του κύρους. Τὰ *σίγματα* τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ σφραγίδα τοῦ ἀποστολικοῦ του αξιώματος, τὸ ὁποῖο ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ συνεπῶς κατέχει ἀποστολικὴ ἀuthεντία, τὴν ἀuthεντία τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ προσθέτει τὴ φράση «*τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω*» (Γαλ. 6,17)⁸⁵, μὲ τὴν ὁποία ξεκαθαρίζει ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραθέτει συνεχῶς ἀπολογία γιὰ τὶς θέσεις του, διότι αὐτὲς εἶναι ξεκάθαρες καὶ δεδομένες: εἶναι τὸ κοινὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο καὶ ὁ ἴδιος ὑπηρετεῖ ὡς Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ.

να 1996, σσ. 81-82 (Α' μέρος), 70 (Β' μέρος). ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΧΡ., *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*, τ. Β', Ἐν Ἀθήναις 2003, σσ. 868-869, 942. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΧΡ., *Χρονολογία*, σ. 51. Ἐξ ὅλων αὐτῶν μποροῦμε νὰ ἐξάγουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου εἶναι ἐμμέσως γνωστό καὶ στὴν περιοχὴ τῆς βορείου Γαλατίας, στοὺς χριστιανοὺς τῆς ὁποίας ἀπευθύνεται ὁ Παῦλος μὲ τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του.

85. Ὁ ΣΙΩΤΗΣ τὴν ὀνομάζει θερμὴ ἀφοριστικὴ ἔκκληση τοῦ Παύλου, πὸν ἀκτινοβολεῖ καὶ τὴ βεβαιότητά του πρὸς ἐπιτυχία καὶ θετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιστολῆς (ΣΙΩΤΗΣ, *Προλεγόμενα*, σ. 84).